

Publisering, penger og prestisje. Historien om kommersialiseringen av akademisk publisering.

Camilla Mørk Røstvik, cmr30@st-andrews.ac.uk

Research Fellow, University of St Andrews

Debatten om utfordringer i akademisk publisering dreier seg ofte om åpen tilgang (*open access*). Problemene stikker imidlertid dypere og er knyttet til kommersialisering. Sammenhengen mellom publisering, penger og prestisje har endret seg over tid, og spesielt siden 1980 har kommersielle interesser preget utviklingen, noe som igjen har påvirket forskningen. Med utgangspunkt i den nye rapporten *Untangling Academic Publishing* (2017) argumenterer jeg for at forskerne må ta tilbake kontrollen og kvalitetssikringen.

Den snikende følelsen av at man aldri publiserer nok er en del av arbeidslivet for en moderne akademiker: «Publiser eller forsvinn!» (*Publish or perish!*). Dette publiseringspresset er noe forskere over hele verden har til felles, og noe som bekymrer rektorer så vel som stipendiater. Leser du dette, har du kanskje selv dårlig samvittighet, kanskje for noe du burde ha skrevet, noe som kan sikre at du har en fremtid i academia? Bra, du *bør* være stresset, for publiseringspresset er reelt, spesielt for dem som ikke har en trygg stilling i det akademiske hierarkiet (Curry 2017). Men hvorfor er det sånn?

Siden 2015 har jeg vært del av en tverr-disiplinær gruppe forskere fra Storbritannia i historie, vitenskap og statistikk som har undersøkt de historiske forutsetningen for dette presset. Årsakene til at mange i dag sitter med den kvalme følelsen av aldri å publisere nok er mange, men spesielt viktig er kommersialiseringen av akademisk publisering siden 1950. I den nye rapporten *Untangling Academic Publishing* (Fyfe et al. 2017) beskriver vi denne utviklingen og kommer med forslag til hva forskjellige berørte grupper (rektorer, redaktører, akademikere, osv.) kan gjøre for å endre kursen. I denne artikkelen oppsummerer jeg noen av våre funn fra Storbritannia, og reflekterer over hva vitenskapshistorisk forskning kan fortelle oss om den nåværende situasjonen.

Bakgrunnen for rapporten

I 2013 startet vi arbeidet, finansiert at Arts and Humanities Research Council (2013-2017), med å forske på og fortelle historien til verdens eldste overlevende vitenskapelige tidsskrift, ærverdige Royal Societys *Philosophical Transactions*.¹ Tidsskriftet har holdt det gående siden 1665 og har gjennomgått enorme forandringer – fra å være en snodig sammensetning av pseudo-vitenskapelige historier fra fine herrer, til å være en moderne elektronisk publikasjon for vitenskapsmenn og -kvinner (Fyfe 2016, Fyfe 2017). Prosjektet vårt er ledet av Aileen Fyfe, en vitenskapshistoriker som forsker på kultur og kommunikasjon, og det er tilknyttet tre postdoktorer ved University of St Andrews. Sammen begynte vi å utforske historien til *Philosophical Transactions* siden 1665, og vi forsto snart at utviklingen av tidsskriftet også kunne fortelle oss noe viktig om akademisk publisering i vår egen tid.

I 2016 organiserte vi en konferanse sammen med Royal Society som tok for seg de politiske og økonomiske sidene ved akademisk publisering fra 1950 til 2016. Igjen fikk vi bekreftet at det er mye å lære av fortiden, spesielt når det gjelder maktstrukturer (hvem får lov til å skrive, og til å ha en stemme, i academia?) og penger (hvem tjener på akademisk publisering?). Hvorfor er det for eksempel så mange hvite menn i den kommersielle publiseringsverdenen, og hvorfor har det bare vært to kvinnelige redaktører (begge på 2010-tallet) av *Philosophical Transactions* gjennom tidsskriftets over 350 år lange historie? Disse spørsmålene fikk oss til å se med nye øyne på vårt eget forskningsobjekt. Hvem har egentlig kommunisert via *Philosophical Transactions* gjennom tidene, og hvem sitter igjen med den stadig økende profitten?

I rapporten, som ble publisert 25. mai 2017, viser vi hvordan sammenhengen mellom akademisk publisering, kommersielle interesser, akademisk prestisje, og sirkulasjon av vitenskap har endret seg over tid.. Det var en enormt bratt læringskurve for oss alle, og vi satt igjen med oppsiktsvekkende funn om grådige oligarker og meningsløst stressede akademikere. Samtidig måtte vi bestemme oss for hvor rapporten skulle publiseres for å sikre at vi selv skulle telle som verdige akademikere i våre respektive institusjoner. Dette førte til at vi selv måtte tenke gjennom hvor vi publiserer, hvorfor vi gjør det, og hva vi egentlig tjener på det. Vårt håp er at rapporten vil inspirere andre akademikere til å tenke igjennom det samme. For selv om en god del av dette ikke ligger i våre hender, så har vi fremdeles hender å skrive med!

De kommersielle tendensene i Storbritannia siden 1950 har vært langt mer aggressive enn i Norge, men norske akademikere skriver ofte i internasjonale tidsskrift, og berøres dermed av de samme problemene. Vårt eksempel fra Storbritannia er relevant for alle forskere, fordi ett aktuelt scenario utspiller seg nemlig der akkurat nå, nettopp fordi forskere overlot beslutningstaking og styring til andre i slutten av sist århundre.

En flodbølge av tidsskrift

Et viktig utviklingstrekk siden etableringen av *Philosophical Transactions* i 1665, er veksten i antallet vitenskapelige tidsskrift. Opprinnelig ble tidsskriftene utgitt av akademier, vitenskapelige selskaper og universitetsforlag, men etter hvert som forskningssystemet ekspanderte og antallet spesialiserte tidsskrifter eksploderte, tok de kommersielle aktørene gradvis over. I boka *Little Science, Big Science* (1963) anslo Derek de Solla Price at antallet vitenskapelige tidsskrifter de siste tre hundre årene hadde utviklet seg eksponentielt med en fordobling hvert femtende år (Solla Price 1963). Spesielt etter andre verdenskrig ble publiseringssyklusen for enkeltforskere mye raskere fordi mengden av artikler og tidsskrift økte dramatisk (Solla Price 1963). Dette førte til en flodbølge av nye, kommersielle forlag som ikke alltid var mest opptatt av hva som var best for forskningen. Samtidig var etableringen av en egen *Science Citation Index* i 1964, som flyttet fokuset fra mengden tidsskrift til å telle artikler, et viktig verktøy for å håndtere all denne informasjonen.

Den såkalte tidsskriftskrisen på 1980-tallet var en konsekvens av denne utviklingen (Douglas 1990). På grunn av den stadig økende mengden vitenskapelige tidsskrifter og stadig dyrere abonnementer hos de kommersielle forlagene, var det etter hvert bare de store universitetsbibliotekene som hadde råd til abonnere på mange ledende tidsskrift. Riktignok økte bibliotekenes budsjetter, men veksten i antall tidsskrift var større, og til slutt måtte bibliotekarene og institusjonene bestemme hva som skulle kjøpes inn og ikke. Dermed mistet forskere muligheten til å ha fullstendig oversikt over et vitenskapsfelt.

Når verken bibliotekene eller forskere hadde råd til å holde seg oppdatert, kan man spørre seg hvem som egentlig tjente på denne utviklingen. Forfatterne ble jo ikke betalt for sitt arbeid, ei heller deres kollegaer som gjorde fagfelleevaluering, eller de fleste tidsskriftredaktører. Men det var utvilsomt noen som høstet de økonomiske fruktene av et stadig økende marked og stadig nye tidsskriftprodukter.

Kommersialisering

Et annet utviklingstrekk er at *formålet* med publiseringen er endret. Opprinnelig ble vitenskapelige tidsskrift som *Philosophical Transactions* publisert for å spre forskningsbasert kunnskap. Utgiverne var ikke opptatt av økonomisk fortjeneste, mange tidsskrift var gratis eller gikk med underskudd, og driften var ofte avhengig av økonomisk bistand enten fra velstående forskere eller fra mecenater og sponsorer.

En av de mest dramatiske forandringene i akademisk publisering etter andre verdenskrig er fremveksten av kommersielle selskap og dreiningen mot kommersielle strategier. Britiske og nederlandske forlag, spesielt Pergamon Press (grunnlagt 1948) og Elsevier (grunnlagt 1880), ledet an denne prosessen som rendyrket «for profitt»-publisering. De kommersielle forlagenes strategi var tredelt: a) de satset på lange forskningsartikler i stedet for kortere nyhetssaker og forskningsrapporter, slik tidsskriftene tidligere hadde gjort, b) de satset på salg til institusjoner, spesielt universiteter og biblioteker, som jo var langt mer kjøpesterke enn enkeltforskere, c) og de orienterte seg mot et internasjonalt marked for å nå flest mulig kunder, noe som igjen bidro til utviklingen av engelsk som standard forskningsspråk (Fyfe et al. 2017: 10; Gordin 2015). Denne utviklingen over de siste femti årene, har resultert i kommersielle forlags markedsdominans og oligarki.

Mens den opprinnelige modellen for akademisk publisering stort sett hadde gått i underskudd, var den nye modellen moderne i sin fokus på profitt. Det var heller ikke lenger tilstrekkelig å holde bare ett tidsskrift gående. I flere hundre år var for eksempel *Philosophical Transactions* mer eller mindre i økonomisk balanse, men de moderne forlagenes kommersielle strategier bidrar til jakt på profitt ved å skape stadig nye og differensierte «produkter»; Royal Society utgir i dag 11 tidsskrift, de fleste av dem etablert i de siste ti årene.

Videre har det skjedd en konsolidering av markedsrett fordelt på noen få kommersielle aktører. I dag finnes den anslagsvis mellom 5000 og 10 000 tidsskriftforlag i verden. De fleste utgir kun et par tidsskrift, mens de fire store kommersielle forlagene – Springer Nature, Elsevier, Wiley-Blackwell og Taylor & Francis – utgir mer enn 2000 tidsskrift til sammen, og har derfor mye markedsrett (Ware og Mabe 2015: 45). Deres kommersielle driftsmodell har vært så framgangsrik og lønnsom at akademisk publisering er

ansett for å være en trygg økonomisk investering i seg selv (Morgan Stanley Equity Research 2002; Aspesi og Luong 2014).

Dette oligarkiet har størst innflytelse på samfunnsvitenskapene, der de fire største forlagene utgir 70 prosent av alle artikler som publiseres årlig. I naturvitenskapen finnes det fremdeles vitenskapelige institusjoner som publiserer egne tidsskrifter, men de fire største forlagene står for omtrent 50 prosent av alle publiserte artikler. Innenfor humaniora har de mindre innflytelse fordi humanistisk forskning er mindre interessant kommersielt, blant annet fordi humanister fremdeles i stor grad publiserer på sine morsmål og fordi kun 8 prosent av all akademisk forskning er fra denne gruppen (Larivière, Haustein og Mongeon 2015). Det er altså hverdagskost at konglomerater og oligarkier dominerer det akademiske publiseringslivet. Disse historiske endringene mot økt kommersialisering påvirker i neste omgang organiseringen av universiteter og forskning, og bestemmer i økende grad hvem som tjener godt på prestisje-kulturen tilknyttet publisering.

Forskning, universitetene og prestisje

Kommersialiseringen av akademisk publisering har fått store konsekvenser for akademisk forskning. Noe av bakgrunnen ligger i ekspansjonen i universitets- og høyskolesektoren. Siden 1950-tallet har antallet universiteter i verden økt enormt. I Storbritannia økte antallet institusjoner for høyere utdanning fra 31 i 1962 til 164 i 2015, blant annet fordi de høyskolene (*polytechnics*) ble omgjort til universiteter i 1992 (Tight 2009). Dette har ført til økt konkurranse blant universiteter nasjonalt og internasjonalt (Anderson 2016; Hazelkorn 2016).

Forskningsaktivitet har blitt én av indikatorene for å måle og styre universitet- og høyskolesektoren, og slik ble akademisk publisering en del av evalueringsprosessen. Slik kvantitativ måling ble blant annet iverksatt i Storbritannia i 2014 gjennom innføringen av tellekantsystemer som det britiske *Research Excellence Framework* (REF; etterfulgt av *Teaching Excellence Framework* (TEF) i 2017, hvor institusjonene teller sine publikasjoner for å konkurrere om midler og muligheter (Moore et al. 2017). Mange kritiserer dette systemet for å være for opptatt av kvantitet fremfor kvalitet, men universitetene må likevel delta i systemet for å kunne sikre sin finansielle fremtid. Tellekantsystemer som REF og TEF støtter samtidig opp om det kommersielle publiseringssystemet på måter som ikke nødvendigvis fremme god forskning.

I Storbritannia startet denne negative spiralen på 1980-tallet. Etter en periode med økonomisk uro tok Thatcher-regjeringen flere grep som svekket universitetenes autonomi, blant annet nye krav om mer etterrettelighet (*accountability*). Undervisnings- og forskningsbudsjettet ble delt i 1985, noe som førte til at forskningen fikk høyere prestisje mens undervisningen ble nedvurdert. Siden 1980-tallet har derfor omfanget av publisering vært en viktig indikator for universitetenes omdømme og status i Storbritannia (Blackmore 2016; Blackmore og Kandiko 2011). Dette blir ytterligere forsterket av fokuset på publisering i internasjonale rangeringer (Hazelkorn 2015). Det er klart også andre årsaker til slike rangeringer (og mange akademikere er usikre på om disse rangeringene kommuniserer noe i det hele tatt), men publisering har blitt stadig viktigere (Wilson et al. 2015).

En konsekvens av at forskning ble stadig viktig for universitetenes status og økonomi, var at institusjonene ønsket å tiltrekke seg akademikere med sterke forskningsprofiler og lange CV-er. Dermed ble vitenskapelige publikasjoner viktige enn både undervisning og formidling i akademikeres CV-er, og hyppig publisering ble den eneste måten å sikre seg en trygg stilling i akademia. Dette slår negativt ut for universitetenes bredere samfunnsoppdrag, men også for yngre akademikere som selv har kortere publiseringserfaring.

Kommersialiseringen av akademisk forskning er en årsak til denne sammenblanding av penger, publisering og prestisje, men det finnes lite forskning på hvordan endringene i denne prestisjeøkonomien faktisk påvirker belønningssystemet i forskningen .

Fagfelleevaluering

Selv om det har vært en markert økning i omfanget av akademisk publisering og i antallet institusjoner for forskning og høyere utdanning, har det skjedd en innskrenking av hvilke typer publisering som regnes som «vitenskapelige» og som følgelig belønnes med penger og prestisje. I denne redefineringen av akademisk publisering står formaliseringen av fagfelleevalueringen (*peer review*) sentralt.

Begrepet *peer review* ble først utbredt i USA på 1970-tallet i debatter om forskningsfinansiering, og det har siden referert til hvordan akademikere evaluerer hverandres arbeid formelt (Baldwin 2017). Redaktører og forlag har alltid hatt kriterier for hva de velger å publisere, ofte med henvisning til fagfelleevaluering. Fagfelleevalueringssystemets røtter ligger imidlertid ikke i forlagsbransjen eller i publiseringssystemet, men i forskersamfunnet (Burnham 1990; Fyfe 2015). På 1700- og 1800-tallet var de fleste vitenskapelige tidsskrift (og

noen akademiske bøker) finansiert av akademiske institusjoner (senere også universitetsforlag).og for slike institusjoner var fagfellevurdering en integrert del av et redaksjonelt system som skulle sikre faglig standard og kollektive kvalitetskrav. Fagfellevurderingen var altså en institusjonell form for kvalitetssikring, ikke et formalistisk krav ved individuelle publikasjoner, og prestisjen lå i å få publisere i de ledende tidsskriftene.

De nye, kommersielle forlagene som ble etablert i etterkrigsårene forsøkte å ta over markedet for akademisk publisering som tidligere var dominert av akademiske institusjoner. De etablerte forskningsinstitusjonene argumenterte med at deres manglende interesse for kommersialisering var et viktig fortrinn. Videre hadde de tilgang på fagekspertter og redaktører som jobber gratis, samt etablerte systemer for fagfellevurdering. Kommersielle forlag etterapet de redaksjonelle systemene til de akademiske institusjonene, inkludert de mange ubetalte rollene som hadde høy prestisje ved universitetene og i deres ansettelsesprosesser. På denne måten legitimerte de sine tidsskrift som verdige publiseringssteder for akademisk grunnforskning (Baldwin 2017).

De kommersielle forlagenes kooptering av fagfellevurderingen stresser og presser forskerne: De er fanget i kryssilden mellom kommersielle interesser og gratisarbeid. Samtidig har den eksplosive veksten i nye tidsskrift gjort det vanskelig å skille mellom gode og dårlige publikasjoner. Digitaliseringen har gitt nye muligheter og utfordringer, og på 1990-tallet tenkte noen ikke-kommersielle forlag og deres redaktører at den nye teknologien skulle gjøre systemet mer åpent og rettferdig gjennom åpen tilgang (*open access*), men i virkeligheten har det motsatte utviklet seg raskt, blant annet i form av såkalte røvertidsskrift (*predatory journals*).

Konklusjon og forslag videre

Til tross for profesjonaliseringen i akademia siden 1950-tallet, er vi fremdeles amatører når det kommer til publiseringsstruktur. Vi lar kommersielle forlag tjene godt på vårt arbeid, selv om vi får lite igjen for det selv. Det vil kreve stort mot hos en akademiker å publisere sitt arbeid utenfor de tradisjonelle publiseringsstrukturene i dag, og bare en håndfull alternativer har hatt noe som helst suksess, for eksempel arXiv.org og PubMed, . Så lenge prestisje er assosiert med etablerte forlag og tidsskrift, vil de fleste akademikere i praksis støtte opp om de kommersielle systemene.

Vår rapport er ikke den første som spør hvorfor akademikere (i rollen som fagfelle, redaktør og/eller forfatter) gir sitt arbeid gratis til kommersielle forlag som faktisk ikke støtter de tradisjonelle, verdiene i academia. Jeg tror noe av grunnen er at mange akademikere – fra professorer til studenter – mangler kunnskap om hvordan dette systemet fungerer. De kommersielle aktørene tjener godt på vår forvirring, og det er først når vi alle har kunnskap om kommersialiseringen av vårt arbeid at vi kan begynne å endre på det. De nye digitale teknologiene tilbyr fantastiske muligheter, men uten aktive og årvåkne akademikere, vil også disse nye verktøyene bli brukt for profitt. Rapporten gir derfor detaljerte forslag til forskjellige grupper som bør være involvert i denne debatten, fra akademikere via universitetsledere til politikere. Her er et lite utvalg:

Til universitetsledere

- Universitetene bør lede an i debatten om akademisk publisering. De bør revurdere sine systemer for belønning og fordeling av anerkjennelse og prestisje, samt redusere publiseringspresset som tellekantsystemet legger på deres ansatte.
- Alle universiteter bør signere *San Francisco Declaration on Research Assessment* (DORA) for å signalisere at de ikke bare er opptatt av å telle publikasjoner.
- Universitetene bør sikre at deres ansatte beholder opphavsretten til sine artikler. Forfatteren bør ha opphavsretten,, , ikke en kommersiell tredjepart.

Til akademikere

- Redaktører og redaksjonsmedlemmer må reflektere over hvem som skal eie kunnskapen. De bør sette seg inn i debatten om åpen tilgang (#OpenAccess, #AcWri) og tenkte gjennom sine egne publiseringsvalg.
- Når forskere starter nye tidsskrift eller forlag, bør disse være forskningsfremmende, ikke profittdrevne. Akademikere bør tenke gjennom hvordan deres tidsskrift kan være inkluderende for ulike grupper av lesere og forfattere.
- Etablerte akademikere bør bruke sin posisjon til å veilede yngre kollegaer så de kan balansere publiseringspress og prestisje når de publiserer.
- Akademikere må holde på sin opphavsrett, og må ikke signere avtaler som overdrar rettighetene til profittdrevne selskap og forlag.

Hovedbudskapet i rapporten vår er at akademia må finne tilbake til sin egen stemme. Å publisere handler om å kommunisere, å formidle forskning, og å engasjere andre i konstruktiv debatt. Når vi verken forstår eller bryr oss om det kommersialiserte publiseringssystemet, skriver vi under på å miste kontrollen.

Referanser

Anderson, R. (2016). «University fees in historical perspective». *History and Policy*: <http://www.historyandpolicy.org/policy-papers/papers/university-fees-in-historical-perspective> [Sist lastet ned 08.06.17].

Aspesi, C. og H. Luong (2014). *Reed Elsevier: Goodbye to Berlin – The Fading Threat of Open Access*. BernsteinResearch: <http://www.richardpoynder.co.uk/Aspesi.pdf>. [Sist lastet ned 08.06.17].

Baldwin, M. (2017). «In referees we trust?». *Physics Today* 70 (2), s. 44–49. DOI: <https://doi.org/10.1063/PT.3.3463>.

Blackmore, P. (2016). *Prestige in Academic Life: Excellence and Exclusion*. Abingdon: Routledge.

Blackmore, P. og C. Kandiko (2011). «Motivation in academic life: a prestige economy». *Research in Post-Compulsory Education* 16 (4), s. 399–411. DOI: <https://doi.org/10.1080/13596748.2011.626971>.

Burnham, J.C. (1990). «The evolution of editorial peer review». *Journal of American Medical Association* 10 (263), s. 1323–1329.

Curry, S. (2017, 25. mai). «It's Time for Academics to take Back Control of Research Journals». *The Guardian*.

Enebakk, V. (2009, 6. mars). «Tellekanter R.I.P». *Klassekampen*.

Fyfe, A. (2015, 25. juni). «Peer review: not as old as you might think». *Times Higher Education*.

Fyfe, A., K. Coate, S. Curry, S. Lawson, N. Moxham og C.M. Røstvik (2017). *Untangling Academic Publishing: A history of the relationship between commercial interests, academic prestige and the circulation of research*. Zenodo. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.546100>.

Fyfe, A. (2016). «Journals and Periodicals». I B. Lightman (red.), *A Companion to the History of Science*. New York: Wiley, s. 387–399.

Gitelman, L. (2012). *Paper Knowledge: Toward a Media History of Documents*. Duke: Duke University Press.

Gordin, M. D. (2015). *Scientific Babel: How Science was Done Before and After Global English* (andre utgave). Chicago: University of Chicago Press.

Hazelkorn, E. (2016). *Rankings and the Reshaping of Higher Education: The Battle for World-Class Excellence* [andre utgave]. London: Palgrave MacMillan.

Larivière, V., S. Haustein og P. Mongeon (2015). «The Oligopoly of Academic Publishers in the Digital Era». *PLoS ONE* 10 (6). DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0127502>.

Morgan Stanley Equity Research (2002). *Scientific Publishing: Knowledge is Power*. <http://econ.ucsb.edu/~tedb/Journals/morganstanley.pdf>. [Sist lastet ned 08.06.17].

Moore, S., C. Neylon, M.P. Eve, D.P. O'Donnell og D. Pattinson (2017). «'Excellence R Us': University Research and the Fetishisation of Excellence». *Palgrave Communications* 3 (16105). DOI: <https://doi.org/10.1057/palcomms.2016.105>.

Solla Price, Derek J. de (1963). «Network of Scientific Papers». *Science* 149 (3683), s. 510-515.

Ware, M. og M. Mabe (2015). *The STM Report: An Overview of Scientific and Scholarly Journal Publishing*. http://www.stm-assoc.org/2015_02_20_STM_Report_2015.pdf. [Sist lastet ned 08.06.17].

Wilson, J. et al. (2015). *The Metric Tide: report of the Independent Review of the Role of Metrics in Research Assessment and Management*. Higher Education Funding Council for England: <http://www.hefce.ac.uk/pubs/rereports/year/2015/metrictide/> [Sist lastet ned 08.06.17].

¹ Prosjektets hjemmeside: <https://arts.st-andrews.ac.uk/philosophicaltransactions/>.